

МОТИВАЦІЙНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВОЛОНТЕРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Зазимко О. В. Мотиваційні чинники розвитку життєвої компетентності волонтерів в умовах війни

Анотація. Емпірично визначено особливості мотивації до волонтерської діяльності в небезпечних для життя умовах. Мотиваційна складова є провідною в розвитку життєвої компетентності особистості. У контексті дослідження життєва компетентність аналізується як ресурс особистості, що дозволяє продуктивно розв'язувати життєві завдання в складних небезпечних умовах. Здійснення волонтерської діяльності в умовах війни потребує такої життєвої компетентності, яка забезпечує не лише ефективне виконання завдань добровільної допомоги іншим, а й гарантує особистісну продуктивність. З'ясовано, що мотиви волонтерів, котрі здійснюють свою діяльність у небезпечних умовах, децю відрізняються від мотивів волонтерів, які працюють у більш безпечних умовах. Особи, які волонтерять у небезпечних умовах, мають вищу загальну активність, що відображає енергійність, прагнення виразити свою енергію та уміння в різних сферах діяльності; характеризуються значимо вищою статусно-престижною мотивацією, прагненням отримувати увагу та визнання оточуючих, соціальний статус у суспільстві тощо; а також значимо вищою мотивацією соціальної корисності як спрямованості на соціальну діяльність. Означені мотиваційні вектори сприяють вибору особистістю волонтерської діяльності в досить складних умовах. З іншого боку визначено, що високий рівень зазначених мотивів є гальмівним для побудови особистісних планів, не сприяє руху до здійснення власних життєвих завдань та психологічно виснажує особистість. Враховуючи результати дослідження, можна рекомендувати психологічну підтримку таких волонтерів з акцентом на розширення ресурсу майбутніх перспектив у сфері особистісного самопроєктування та самоздійснення.

Ключові слова: життєва компетентність, мотивація, волонтери, кризові умови, війна, самопроєктування, психологічна підтримка.

Zazymko O. V. Motivational component of healthcare volunteers life competence in crisis conditions.

Abstract. *The specifics of motivation for volunteering in life-threatening conditions have been determined empirically. The motivational component is the leading one in the development of a person's life competence. In the context of the study, life competence is analyzed as a personality resource that allows for productive solving of life tasks in difficult and dangerous conditions. Carrying out volunteer activities in the conditions of war requires such life competence that ensures not only effective performance of tasks of voluntary assistance to others, but also guarantees personal productivity. It was found that the motives of volunteers working in dangerous conditions are somewhat different from those of volunteers working in safer conditions. Individuals who volunteer in hazardous environments have higher general activity, which reflects energy, the desire to express their energy and skills in various fields of activity; are characterized by significantly higher status-prestige motivation, the desire to receive attention and recognition from others, social status in society, etc.; and significantly higher social utility motivation as a focus on social activities. These motivational vectors contribute to a person's choice of volunteering in rather difficult conditions. On the other hand, it has been determined that a high level of these motives is inhibitory to the construction of personal plans, does not contribute to the movement towards the realization of one's own life tasks and psychologically exhausts the individual. Given the results of the study, it is possible to recommend psychological support for such volunteers with an emphasis on expanding the resource of future prospects in the field of personal self-design and self-realization.*

Key words: *life competence, motivation, volunteers, crisis conditions. War, self-design, psychological support.*

Актуальність. Під час жахливих подій, які розпочалися з повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України, волонтерський рух набрав ще більшої потужності. Досить значна частина населення України, яка залишилась проживати на території держави чи виїхала за її межі, примкнула до цього руху. Волонтерська діяльність під час військових дій загалом відбувається лише за кризових умов, адже регулярними обстрілами агресор охоплює всю територію країни. Проте, за різних видів волонтерської допомоги цивільним та військовим не всі обставини та умови проживання й діяльності є рівноцінно травмівними чи такими, що загрожують безпеці й життю особистості. Більша частина потужного волонтерського руху здійснюється у відносно безпечних для життя людини умовах. Втім, є й така частина, яка спрямована на підтримку якості життя цивільних і військових, котрі перебувають у зонах постійного обстрілу та інших протиправних дій, спрямованих агресором на геноцид української нації. Звісно, ті волонтери, які

Актуальні проблеми психології: Т.2 Психологічна герменевтика добровільно примкнули до цього руху в небезпечних умовах для їхнього життя, мають певні особливості сформованої їхньої життєвої компетентності, яка допомагає їм не лише ефективно виконувати волонтерську діяльність, а й зберегти власне життя, яке часто буває під загрозою. У виборі того чи іншого спрямування волонтерської діяльності за більш безпечних чи вкрай небезпечних умов провідну роль відіграє мотивація особистості, яка є визначальною складовою життєвої компетентності.

Мотиви особистості, яка надає допомогу іншим і при цьому ризикує власним життям, неможливо однозначно охарактеризувати. З одного боку, хочеться виразити щиру безмежну вдячність таким людям, без яких наше суспільство втрачало б обличчя людяності. З іншого боку, ця добровільна допомога, яка досить часто не має ніякого матеріального підкріплення, може мати неабиякі загрози не лише фізичному, а й психологічному та психічному здоров'ю особистості.

Ефективне здійснення непростієї волонтерської діяльності потребує певної життєвої компетентності, що й складає ресурс особистості, спрямований на виживання та збереження здоров'я. На даний час, у зв'язку з тим, що людство не знало таких масштабних страхів війни, бракує досліджень, зокрема таких, що визначили б особливості мотивації до здійснення волонтерської діяльності за кризових умов, адже потребово-мотиваційна складова є провідним вектором життєвої компетентності. З'ясування мотивів вибору такого виду волонтерства може надати необхідну інформацію для розробки програм підтримки та реабілітації волонтерів, які працюють в умовах війни.

Мета дослідження. Емпірично визначити мотиваційні особливості волонтерів як ресурсу їхньої особистості.

Постановка проблеми. Волонтерська діяльність під час війни передбачає дії за умов невизначеності, ризиків, соціальної напруги та мобільності. Такі умови ставлять вимоги до особистості волонтера, яка повинна бути здатною формувати ефективні системи внутрішньої детермінації життєздійснення, опановувати власну поведінку в ситуаціях, коли нові життєві рішення не зумовлюються попереднім досвідом, розв'язувати не лише нагальні соціальні завдання, а й ініціювати та самостійно здійснювати постановку власних життєвих завдань тощо. Систему знань, вмінь, життєвого досвіду особистості, необхідних для постановки та розв'язання життєвих завдань і продуктивного здійснення власного життя як індивідуального життєвого проєкту в науці прийнято називати життєвою компетентністю [1; 3; 4].

Дослідження життєвої компетентності в психологічній галузі не нові, адже мають значну актуальність та потенціал. На сьогодні існують ґрунтовні теоретичні моделі життєвої компетентності, які, в основному

Актуальні проблеми психології: Т.2 Психологічна герменевтика розроблені зарубіжними авторами, зокрема Е. Донохью, Р. Менсфілд, Р. Мірабіле, Л. Слівінські, М. Чедвік та ін. [8; 9; 11]. Практиці втілення моделей розвитку компетентності присвячена також досить значна кількість робіт зарубіжних дослідників [6; 7; 10]. У вітчизняній психології незначна кількість дослідників, але з вагомим внеском приділили увагу з'ясуванню суті та особливостям розвитку життєвої компетентності, серед них: І. Єрмаков, Д. Пузіков, Н. Пустовіт, О. Савченко, Л. Сохань, М. Степаненко, Ю. Швалб, І. Ящук та ін. Втім, цілеспрямовані пошуки вченими шляхів розвитку життєвої компетентності особистості в основному стосуються навчального та виховного процесів. На тлі глобальних потрясінь, які в нашій країні здебільшого пов'язані з військовими діями, та й сучасний світ у цілому лихоманить від терористичних актів, військових конфліктів, стихійних катаклізмів, епідемій, екологічних і техногенних катастроф, життєва компетентність особистості «випробовується» умовами невизначеності, ризиків, соціальної напруги та мобільності. Перед особистістю постають життєві вибори та завдання, розв'язання яких складно відшукати в попередньому досвіді. У новому соціокультурному контексті проводять дослідження «життєвої компетентності» як емерджентної здатності особистості, що визначає ефективність її соціальної взаємодії в мінливих реаліях сьогодення за рахунок продуктивності постановки та розв'язання нею основних життєвих завдань, співробітники лабораторії когнітивної психології Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України [1; 3; 5; 4]. На результатах їхніх здобутків базується й проведене дослідження.

Результати та обговорення. Основному етапу емпіричного дослідження передувало опитування волонтерів у різних галузях допомоги військовим та цивільним дорослим, дітям, які перебувають у межах України чи евакуйовані за кордон, а також тих, хто сприяє збереженню флори й фауни нашої країни. Серед опитаних волонтерів 25 % чоловіків і 75 % жінок віком від 18 до 55 років. Більшість опитаних примкнули до волонтерського руху з початку повномасштабного вторгнення агресора (45 %), але й є такі, що займались волонтерством і до цієї трагічної події. А саме: 10 % періодично волонтерять вже біля 3 років; 15 % – до 5 років; 16 % – до 10 років; 14 % – понад 10 років.

З метою опосередкованого визначення наявного рівня особистісної ресурсності, респондентам було запропоновано оцінити певні твердження. Зокрема, можна зазначити, що усі опитані волонтери достатньо позитивно оцінили власне теперішнє (за шкалою від 1 до 7 середня оцінка сягає 4,71 зі стандартним відхиленням 1,09 при мінімальному значенні «3» та максимальному «7»). Окрім цього, опитування дозволило з'ясувати, що суб'єктивно

Актуальні проблеми психології: Т.2 Психологічна герменевтика психологічне задоволення власною особистістю та результатами своєї діяльності волонтерам допомагають підтримувати: збережена здатність до навчання та самовдосконалення під час війни ($r = 0,50$, $p \leq 0,001$), уміння ефективно долати стрес ($r = 0,36$, $p \leq 0,01$), наявність чіткого плану дій після війни ($r = 0,42$, $p \leq 0,01$), чітке розуміння того, навіщо вони зараз роблять те, з чим пов'язана їхня волонтерська діяльність ($r = 0,30$, $p \leq 0,05$) та поступовий рух під час війни до здійснення власних життєвих завдань ($r = 0,53$, $p \leq 0,001$). При цьому вони заявляють, що їхній особистісний ресурс не виснажується під час волонтерської діяльності ($r = 0,39$, $p \leq 0,01$), до якої мають безкорисний інтерес ($r = 0,45$, $p \leq 0,001$).

Опитані волонтери надають допомогу в різних галузях і за різних умов. Помічено, відповіді волонтерів, які в силу своєї діяльності часто знаходяться у небезпечних умовах, не такі оптимістичні. Зокрема, зв'язок не встановлено з наявністю чітких планів на майбутнє та з відчуттям руху в складний військовий час до здійснення власних життєвих завдань. Отже, такі волонтери не повноцінно користуються психологічним ресурсом життєвих перспектив. Цей факт підтверджується й тим, що вони не так одногласно заявляють, що їхній особистісний ресурс не виснажується під час волонтерської діяльності, оскільки між цими показниками також не встановлено прямолінійного зв'язку.

Здійснення волонтерства під час повномасштабного вторгнення агресора в Україну чи не одна з найскладніших волонтерських діяльностей для особистості як у матеріальному, так і психологічному аспекті. Окрім того, помічено, що така діяльність, яка обрана особистістю добровільно, позбавляє її деяких ресурсів для збереження власного психологічного здоров'я. Тому, цінним результатом дослідження може бути визначення особливостей мотиваційної готовності особистостей до волонтерської діяльності саме в небезпечних умовах.

З цією метою із загальної кількості опитаних волонтерів сформовано дві незалежні вибірки: перша включає осіб, які здійснюють волонтерську діяльність за небезпечних для їхнього життя умов; друга складається з осіб, які здійснюють волонтерську діяльність у цей військовий час за більш безпечних умов. Критерієм поділу на групи є суб'єктивна оцінка волонтерами безпечності власної діяльності.

Для коректності здійснення дисперсійного аналізу, який може вказувати на відмінності між цими вибірками, із загальної вибірки волонтерів за правилами випадкового формування вибірки, для подальшого дослідження обрано 100 осіб, з яких 50 відповідають умовам першої, а інші 50 – другій вибірці. Зазначимо, що за віком,

Актуальні проблеми психології: Т.2 Психологічна герменевтика
статтю та тривалістю волонтерської діяльності сформовані вибірки є
приблизно подібними.

Для визначення мотиваційної складової волонтерської діяльності застосовано методику «Діагностика мотиваційної структури особистості», яка розроблена В. Е. Мільманом у 1990 році на основі ієрархічної моделі класифікації потреб А. Маслоу. Тест дозволяє виявляти такі стійкі тенденції особистості: прагнення підтримки життєзабезпечення, комфорту та безпеки, жагу до спілкування, статусної престижності, соціальної корисності, загальної та творчої активності. Окрім того, методика дозволяє аналізувати життєву та робочу сфери особистості в їх ідеальному та реальному стані.

Для порівняння особливостей мотивації волонтерів у небезпечних та більш безпечних умовах застосовано однофакторний дисперсійний аналіз за методом ANOVA. Залежними змінними є результати за шкалами зазначеної методики.

За шкалами «мотивація підтримки життєзабезпечення», «мотиви комфорту та власної безпеки», «мотивація спілкування» та «мотивація творчої активності» відмінності між досліджуваними емпіричними групами волонтерів не встановлено. Отже, зазначені мотиваційні вектори не вирізняються у волонтерів, які надають допомогу за різних умов.

На достатньому рівні статистичної значимості відмінності між досліджуваними групами встановлено за наступними шкалами: «статусно-престижна мотивація» ($F = 7,849$, $p = 0,006$; загальна сума квадратів 6233,790); «мотивація загальної активності» ($F = 9,612$, $p = 0,003$; загальна сума квадратів 7509,790) та «мотивація соціальної (громадської) корисності» ($F = 8,176$, $p = 0,005$; загальна сума квадратів 7859,000). За всіма вказаними трьома шкалами мотиви волонтерів, які здійснюють свою діяльність у небезпечних умовах, мають вищий рівень, ніж волонтерів, які надають свою допомогу суспільству в більш безпечних умовах (рис. 1).

Отже, особи, які волонтерять у більш небезпечних умовах, мають вищу загальну активність, що відображає енергійність, прагнення суб'єкта виразити свою енергію та уміння в різних сферах діяльності. Наявність такого мотиву пояснює обрану ними сферу волонтерства. Поряд з тим, вони мають значимо вищу статусно-престижну мотивацію, яка є фактично мотивом підтримки життєдіяльності та комфорту, але в соціальній сфері. Така мотивація відображає прагнення суб'єкта отримувати увагу та визнання оточуючих, престиж, соціальний статус у суспільстві, вплив та владу. Окрім того, вони вирізняються й значимо вищою мотивацією соціальної чи громадської корисності як спрямованості на соціальну діяльність.

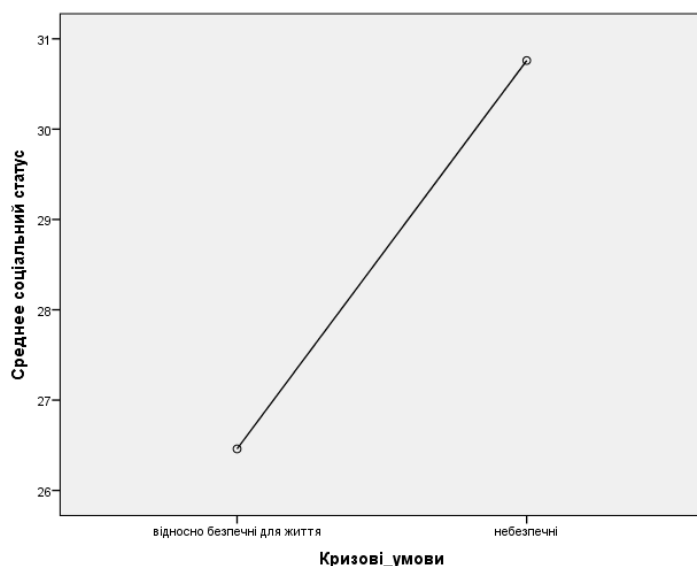
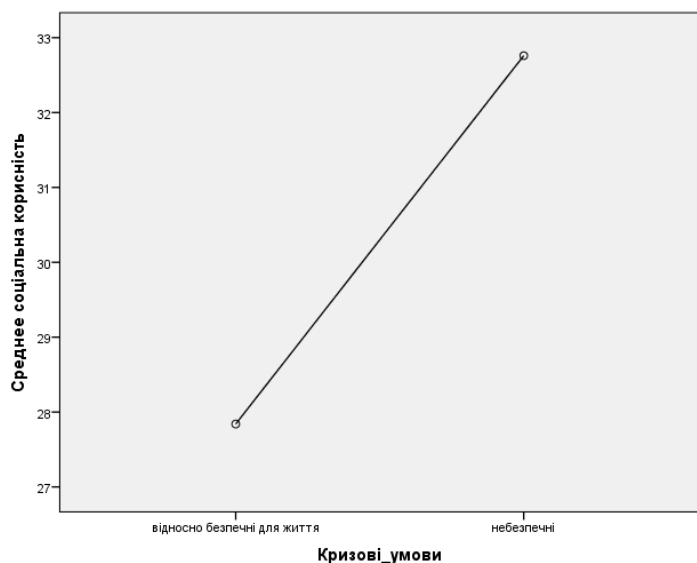
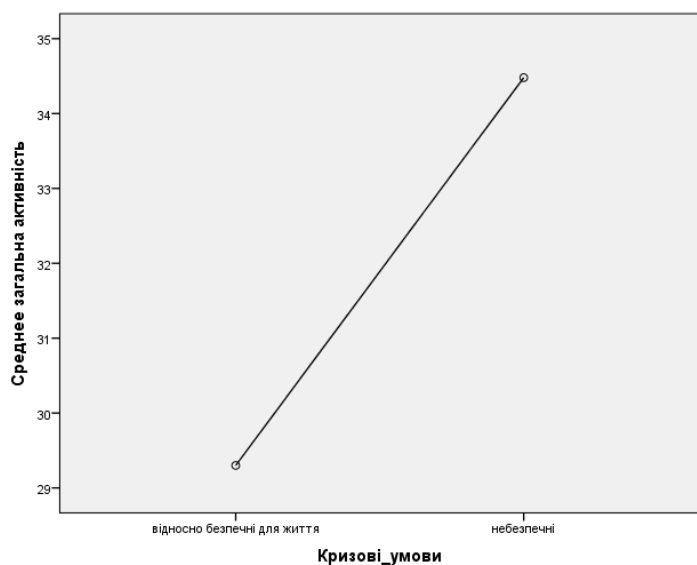

Рис. 1. Графік середніх результатів шкал методики «Діагностика мотиваційної структури особистості», які мають статистично значимі відмінності в досліджуваних емпіричних групах (метод ANOVA)

Можна припустити, що саме спрямованість на соціальну діяльність та прагнення соціального престижу в даний час блокують формування планів на майбутнє та здійснення індивідуальних

Актуальні проблеми психології: Т.2 Психологічна герменевтика життєвих завдань (результати попереднього дослідження, описаного вище). Прогноз про подальший розвиток їхньої особистості та повноцінне ресурсне відновлення по закінченні воєнних дій може бути невтішним. За збігом певних несприятливих обставин, такі особистості, повноцінно за покликом власного серця віддавши, на їхню думку, «все можливе» в складний для країни час, можуть зовсім некомфортно відчувати себе в мирний час. Невчасне зорієнтування в особистісних перспективах може призвести до руйнації чи, навіть, деградації особистості.

Окрім того, також було з'ясовано, що волонтери, які діють у небезпечних кризових умовах, значимо відрізняються від інших волонтерів за загальною задоволеністю результатами своєї волонтерської діяльності. Ці спостереження підтверджуються й наявністю в них більш ідеалізованої «робочої» спрямованості ($F = 10,364$, $p = 0,002$; загальна сума квадратів 9790,000), що, можливо, в реальному стані не завжди реалізується. Такі характеристики можуть вказувати, що вже на реальний час волонтери, що діють в небезпечних умовах, мають більше психологічних проблем, невирішення яких може вже відбиватися на їхньому психологічному благополуччі, або заблокувати реадaptaційний процес до мирного життя.

Отже, виявлено протиріччя, яке вказує на необхідність завищених мотивів досягнення соціального статусу, визнання, високої мотивації соціальної корисності та загальної активності для вибору та здійснення особистістю ефективною волонтерської діяльності в небезпечних умовах. У таких волонтерів, припускаємо, провідною є соціальна відповідальність [2]. Можливо це є одні з основних характеристик, які спонукають особистість обирати галузь волонтерства в небезпечних умовах. З іншого боку, саме ці мотиви можуть блокувати самоздійснення та самопроєктування особистості, що в результаті призводить до психологічного виснаження особистості вже зараз, або порушення реадaptaційного процесу до мирного життя в майбутньому.

Зазначене протиріччя підтверджується результатами порівняння в обох групах волонтерів мотиваційної спрямованості життєвих та робочих сфер в їх ідеальному та реальному стані. Якщо говорити про життєву сферу в її ідеальному та реальному образі, то значимих відмінностей між досліджуваними групами волонтерів не виявлено. Щодо робочої сфери діяльності волонтерів, то тут виявлені інші ставлення представників досліджуваних груп. Саме в ідеальному її стані волонтери в небезпечних умовах показують високі результати, що свідчить про більш вищі ідеалізовані очікування від реалізації власних мотивів та потреб. Проте, в

Актуальні проблеми психології: Т.2 Психологічна герменевтика
реальному виконанні своєї діяльності групи значимих відмінностей
не мають.

У цілому, проведене дослідження підтверджує, що особистість
волонтерів, які добровільно надають допомогу іншим у небезпечних
умовах, більшою мірою піддається певним негативним
психологічним впливам, якщо мотивів соціального статусу й
громадської корисності не буде досягнуто в їхньому суб'єктивному
сенсі.

Мотиваційні структури особистості є досить стійкими, щоб
здійснювати на них короткотривалий психологічний вплив. Та, як ми
зрозуміли, такий вплив не може бути однозначним, адже саме
наявність такої мотивації є тим чинником, за яким особистість
обирає небезпечну сферу волонтерства.

З іншого боку, ми розуміємо, що задоволення лише визначених
провідних мотивів і уникнення проєктувань майбутнього мирного
життя не сприяє самопроєктуванню та розвитку особистості. Отже,
психологічна підтримка та реабілітація волонтерів повинні бути в
першу чергу спрямована на ці аспекти.

Висновки. Війна, яку нав'язав агресор-терорист, докорінно
змінити життя людей. Умови, в яких вони перебувають, часто
перевищують людські можливості. Волонтерський рух, який став
досить потужним в Україні, спрямований на підтримання необхідної
якості життя та боротьби цивільних і військових. Здійснення
непростої волонтерської діяльності в умовах війни потребує певної
життєвої компетентності, яка спрямована не лише на ефективне
виконання завдань добровільної допомоги іншим, а й на збереження
власної продуктивності та психологічного здоров'я. У такому
контексті життєва компетентність розглядається як ресурс
особистості, який за небезпечних умов потрібно постійно
підтримувати, відновлювати та знаходити інші джерела його
поповнення. Життєва компетентність має мотиваційну складову.
Мотиваційний вектор є провідним ресурсом особистості. Волонтери,
які надають допомогу за небезпечних умов для їхнього життя,
відрізняються від інших волонтерів, які також здійснюють свою
діяльність під час війни, певною мотивацією своєї діяльності. Такі
волонтери характеризуються більш вищою мотивацією загальної
активності та більш вищими рівнями статусно-престижної мотивації
та мотивація соціальної (громадської) корисності. Означені
мотиваційно-потребові особливості сприяють вибору особистістю
волонтерської діяльності в досить складних небезпечних умовах.
Проте, далеко не всі такі волонтери задоволені результатами своєї
волонтерської діяльності, що в психологічному плані може
пояснюватися наявністю більш вищих мотивів досягнень у робочій
сфері, що в реальному стані не завжди підтверджується. З іншого

Актуальні проблеми психології: Т.2 Психологічна герменевтика боку визначено, що високий рівень зазначених мотивів є гальмівним для побудови особистісних планів, не сприяє в складний військовий час руху до здійснення власних життєвих завдань та психологічно виснажує особистість. Враховуючи результати дослідження, можна стверджувати, що основні акценти психологічної підтримки волонтерів у небезпечних умовах повинні бути на роботі з розширенням ресурсу майбутніх перспектив у сфері особистісного самопроєктування та самоздійснення.

Перспективами подальших досліджень є визначення провідних компонентів інших складових життєвої компетентності, які забезпечують продуктивність особистості волонтера.

Література

1. Дискурсивне конструювання досвіду у контексті розвитку особистості /Чепелева, Н.В., Рудницька, С.Ю. Смульсон, М.Л. та ін.. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 194 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/731506/>
2. Зазимко О. В. Соціальна та особистісна відповідальність у дискурсивних практиках самопроєктування особистості в юнацькі роки. *Традиція і культура. Обрії свободи*: матеріали Міжнар. наукової конференції (Київ, 12-13 грудня 2014 р.): тези доповідей. Київ, 2014. Ч.1. С. 24-26.
3. Рудницька С. Ю. Процесуально-сміслова модель розвитку життєвої компетентності особистості. *Technologies of intellect development*. 2023. Vol 7, No 1(33). URL: http://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/616
4. Чепелева Н.. Розв'язування смислових задач у життєвій компетентності особистості. *Technologies of intellect development*. 2023. Vol 7, № 1(33). URL: https://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/618/190
5. Чепелева Н. В. Розв'язання змістових задач як чинник самопроєктування особистості. *Актуальні проблеми психології: Зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Т. VIII: Психологічна теорія і технологія навчання. 2019. №10. С. 300–313.
6. Hendry C., Pettigrew, A. The Practice of Strategic Human Resource Management. *Personnel Review*. 2014. №15, P. 2–8.
7. Klein A. L. Validity and reliability for competency-based system: Reducing litigation risks. *Compensation and Benefits Review*. 1996. №28. P. 31–37.

8. Mansfield R. S. Building competency model. *Human Resource management*. 1996, 35, P. 7–15.
9. Mirabile R. J. Everything you wanted to know about competency modeling. *Training and Development*. August. 1997. P. 73–77.
10. Payne A. Handbook of CRM: Achieving Excellence in Customer Management. Butterworth-Heinemann. Oxford, Great Britain. 2005.
11. Slivinski L., Donoghue E., Chadwick M., Ducharme F. A., Gavin D. W., Lorimer A., Mcsheffrey R., Mile J., & Morry G. The wholistic competency profile: A model. Ottawa: Staffing Policy and Program Development Directorate, Public Service Commission of Canada. 1996.

References

1. Chepeleva, N. V., Smulson, M. L., Rudnytska, S. Yu., Zazymko, O. V., Zaretska, O. O., Shylovska, O. M., ... & Gudinova, I. L. (2022). *Dyskursyvne konstruyuvannya dosvidu u konteksti rozvytku osobystosti: monografiya* [Discursive construction of experience in the context of personality development: monograph] Chepeleva, N. V. (Ed.). Kyiv : G. S. Kostyuk Institute of Psychology, National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/731506/> [in Ukrainian].
2. Zazymko O. V. (2014). Sotsialna ta osobystisna vidpovidalnist u dyskursyvnykh praktykakh samoproektuvannia osobystosti v yunatski roky [Social and personal responsibility in discursive practices of self-projection of personality in youth]. *Tradyciia i kultura. Obrii svobody* : materialy Mizhnar. naukovoï konferentsii (Kyiv, 12-13 hrudnia 2014 r.) : tezy dopovidei. Ch. 1– *Tradition and culture. Horizons of freedom*: materials of the International scientific conference (Kyiv, December 12-13, 2014): abstracts of reports. Part 1 (pp.24–26). Kyiv. [in Ukrainian]
3. Rudnytska S. Yu. (2023). Protsesualno-smyslova model rozvytku zhyttievoi kompetentnosti osobystosti [Procedural-semantic model of the development of life competence of personality]. *Technologies of intellect development*. Vol 7, 1(33). Retrived from: http://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/616 [in Ukrainian]
4. Chepelieva N. (2023). Rozviazuvannia smyslovykh zadach u zhyttievii kompetentnosti osobystosti. *Technologies of intellect development*. Vol 7, 1(33). Retrived from: http://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/618 [in Ukrainian].

5. Chepeleva, N. V. (2019). Rozv`yazannya smyslovykh zadach yak chynnyk samoproektuvannya osobystosti [Semantic problems solving as a factor of the personality self-designing]. *Aktualni problemy psykhologiyi: Zb. nauk. prats Instytutu psykhologiyi imeni H. S. Kostyuka NAEN Ukrayiny. T. VIII: Psykhologichna teoriya i tekhnolohiya navchannya – Actual problems of psychology: Coll. Science. Proceedings of the G. S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*, Vol. VIII : Psychological theory and learning, 10, 300–313. [in Ukrainian]
6. Hendry, C. & Pettigrew, A. (2014). The Practice of Strategic Human Resource Management. *Personnel Review*, 15, 2–8.
7. Klein, A. L. (1996). Validity and reliability for competency-based system: Reducing litigation risks. *Competensation and Benefits Review*. 28, 31–37.
8. Lihstaba, L. V. (2016). Organization and implementation of training programs in healthcare management: international experience. *East European Scientific Journal*, 12(16), 122–126.
9. Mansfield, R. S. (1996). Building competency model. *Human Resource management*, 35, 7–15.
10. Mirabile, R. J. (1997). Everything you wanted to know about competency modeling. *Training and Development*, 8, 73–77.
11. Payne, A. (2005). *Handbook of CRM: Achieving Excellence in Customer Management*. Butterworth-Heinemann. Oxford, Great Britain.
12. Qvretveit, J. A. (1998). Developing public health service management in Europe. *European J. Public Health*, 8, 87–88.
13. Slivinski, L., Donoghue, E., Chadwick, M., Ducharme, F. A., Gavin, D. W., Lorimer, A., Mcsheffrey, R., Mile, J., & Morry, G. (1996). *The wholistic competency profile: A model*. Ottawa: Staffing Policy and Program Development Directorate, Public Service Commission of Canada.

Актуальні проблеми психології. Т.2. 2023. Вип. 14.

Actual problems of psychology: coll. science. G.S. Kostyuk Institute of Psychology, National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Volume II., Issue 14,2023.

ISSN 2072-4772